

Janusz Karol Kotlarczyk (1931–2017)

W niedzielę 1 października 2017 r. odszedł od nas na zawsze prof. dr hab. inż. Janusz Kotlarczyk. Jego prochy spoczęły w rodzinnym grobowcu na cmentarzu parafialnym przy kościele pw. św. Piotra Apostoła w tak ukochanych przez Niego Wadowicach.

Profesor Janusz Kotlarczyk był człowiekiem o niezwykle szerokich horyzontach intelektualnych i umyśle na miarę epoki renesansu, potrafiącym wyprzedzić współczesność w realizowanych przez siebie pomysłach. Wśród uprawianych przez Niego dyscyplin naukowych znalazły się geologia ogólna i regionalna, stratygrafia, paleontologia, sedimentologia, geologia matematyczna i geoinformatyka, geologia złóż, a także ochrona przyrody nieożywionej, a nawet archeologia, archeoastronomia, religioznawstwo i historia powszechna. Do każdej z tych dyscyplin wniósł nowe, niekiedy całkowicie odmienne i niekonwencjonalne, osiągnięcia. Dzięki swojej nadzwyczajnej pracowitości, dociekliwości, uczciwości i wyjątkowej skromności cieszył się On powszechnym szacunkiem otoczenia. Jednocześnie charakteryzowała Go odwaga i bezkompromisowość w głoszeniu własnych poglądów, przy jednoczesnej tolerancji, otwartości i chęci podejmowania dyskusji z poglądami innych. Znany był również z niesienia bezinteresownej pomocy ludziom – a także zwierzętom – i zupełnego braku przywiązania do dóbr materialnych.

Janusz Kotlarczyk urodził się w Wadowicach 20 czerwca 1931 r. Był synem Ireny Jankowskiej, z zawodu nauczycielki, i Tadeusza Kotlarczyka (1903–1940), profesora gimnazjalnego, zamordowanego w niemieckim obozie koncentracyjnym Gusen w ramach akcji Intelligenzaktion, nastawionej na eksterminację polskiej inteligencji. Pochodził z rodziny aktywnie uczestniczącej w życiu artystycznym, a szczególnie teatralnym Wadowic i Krakowa. Jego dziadek Stefan (1874–1931) był autorem sztuk teatralnych i twórcą amatorskiego teatru Jagiellonka w Wadowicach, a stryj Mieczysław Kotlarczyk (1908–1978) powszechnie znanym reżyserem teatralnym, aktorem, dramaturgiem, krytykiem literackim i pedagogiem. To on założył w 1931 r. Amatorski Teatr Powszechny w Wadowicach, a w Krakowie Teatr Rapsodyczny (za czasów okupacji hitlerowskiej działający konspiracyjnie, a po wojnie legalnie, lecz z wielkimi przeszkodami ze strony ówczesnych władz), którego był dyrektorem aż do jego likwidacji przez władze komunistyczne w roku 1967. Stąd też nie należy się dziwić zamiłowaniu prof. Janusza Kotlarczyka do teatru, zważywszy, że Jego żoną była znana krakowska aktorka Ewa Sztolcman.

Edukację rozpoczął w rodzinnych Wadowicach w Państwowym Gimnazjum i Liceum im. Marcina Wadowity, które ukończył w 1949 r. Następnie podjął studia na ówczesnym Wydziale Geologiczno-Poszukiwawczym Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, której pozostał wierny przez całe swoje życie. Po ukończeniu studiów w roku 1953 rozpoczął pracę na macierzystym wydziale w Katedrze Geologii Ogólnej, kierowanej wówczas przez profesora Walerego Goetla, gdzie przeszedł przez kolejne stopnie kariery naukowej: asystenta (1953), starszego

Ryc. 1. Prof. dr hab. inż. Janusz Kotlarczyk w swoim gabinecie; portret namalowany przez Jana Bosaka z okazji jubileusza 50-lecia pracy naukowej Profesora. Fot. J. Rajchel

asystenta (1955), adiunkta (1963), docenta (1968), profesora nadzwyczajnego (1980) i profesora zwyczajnego (1991) w tej zmieniającej swoją nazwę i strukturę jednostce dydaktyczno-naukowej, ale zawsze nakierowanej na zgłębianie szerokiego spektrum nauk geologicznych, której był kierownikiem przez ponad 30 lat, do czasu przejścia na emeryturę w roku 2001.

Prof. J. Kotlarczyk odbył wiele staży naukowych m.in. na Uniwersytecie Karlova w Pradze, Universitatea din București w Bukareszcie, Università degli Studi di Catania w Katanii i Università degli Studi di Napoli Federico II w Neapolu, a także w Górnym Instytucie w Leningradzie i w Węgierskim Państwowym Instytucie Geologicznym Magyar Állami Földtani Intézet (MÁFI) w Budapeszcie.

Przez wszystkie te lata największą pasją i miłością Profesora J. Kotlarczyka były Karpaty, a szczególnie jednostka skolska. Jego praca doktorska nt. *Poziom diatomitowy z warstw krośnieńskich na tle budowy geologicznej jednostki skolskiej*, wykonana pod kierunkiem prof. Henryka Świdzińskiego, obroniona w roku 1963, dotyczyła odkrytych przez Niego złóż karpaccich diatomitów. Tematykę tę kontynuował przez wiele lat, najpierw samodzielnie, a póź-

niej z różnymi zespołami współpracowników z katedry i innych instytucji badawczych, doprowadzając do utylitarne-go wykorzystania tego surowca w różnych dziedzinach gospodarki, także z użyciem własnych patentów na ich eksploatację i wykorzystanie. Badając warstwy menilito-wo-krośnieńskie, związane z występowaniem diatomitów w jednostce skolskiej, stał się również odkrywcą obecnych tam niesłychanie bogatych głęboko- i płytkowodnych zespołów ichtiofauny. Współpracując z paleoichtiologiem prof. A. Jerzmańską opracował na ich podstawie szczegółową ichtiostratygrafię oligocenu i miocenu tej części Karpat. Innym rezultatem tych badań było odkrycie przez Niego wysoko wyspecjalizowanego qasisargassowego zespołu, głównie ryb, krabów i glonów, w najwyższym oligocenie Tetydy. Udowodnił również, we współpracy z prof. S. Juchą, izochroniczność znanych od dawna łupków jasielskich, powszechnie występujących w jednostce skolskiej, nadając im rangę regionalnego horyzontu korelacyjnego, co przyczyniło się do ugruntowania poglądu o diachroniczności granicy pomiędzy warstwami menilitowymi i krośnieńskimi. Określił również genezę i rozprze-strzenie obecnych w tej jednostce piaskowców borysławskich i kliwskich. Wykrył także, we współpracy z prof. I. Kaczmarek, kilka poziomów z okrzemkami w obrębie wspomnianych warstw, mogących mieć podobne znaczenie stratygraficzne dla oligocenu i miocenu Karpat, a także kilka innych poziomów korelacyjnych o mniejszym zasięgu regionalnym lub lokalnym.

Inną grupę zagadnień badawczych prof. J. Kotlarczyka zapoczątkowała Jego rozprawa habilitacyjna z roku 1977, nt. *Stratygrafia formacji z Ropianki (fm), czyli warstw inoceramowych w jednostce skolskiej Karpat fliszowych*. W pracy tej przedstawił litologiczny i biostratygraficzny schemat podziału formacji na podstawie pięciu odkrytych horyzontów korelacyjnych pstrych łupków, rozszyfrując w ten sposób układ warstw, który od wielu lat stanowił dla badaczy węzeł gordyjski. Bazując na analizie kierunku transportu egzotyków węgla kamiennego w tej formacji i w młodszych wydzieleniach wskazał na obecność nowego zagłębia węglowego pod Karpatami. Zwrócił również uwagę na znaczącą rolę utworów osuwiskowych i o pokrewnej genezie zarówno w obrębie formacji z Ropianki, jak i w młodszych wydzieleniach jednostki skolskiej. Mając całościowy ogląd litologii, stratygrafii i tektoniki jednostki skolskiej opracował nową syntezę stratygrafii tej płaszczowiny i przedstawił również innowacyjną koncepcję jej tektonicznego podziału – z wyodrębnieniem jednostki zgłębickiej i wskazaniem miejsca przedłużenia płaszczowiny borysławsko-pokuckiej na terenie Polski.

Z kolei w ramach działalności badawczej dotyczącej geologii matematycznej i złożowej opracował z prof. M. Nieciem i prof. B. Namysłowską-Wilczyńską statystyczny model dolnośląskich złóż miedzi, nową strategię rozpoznawania złóż Zn-Pb, złóż ropy i gazu w rejonie Rzeszowa, a także z T. Ratajczakiem złoża ochry karpackiej z okolic Tyczyna. Był również z prof. J. Pióreckim współautorem projektu Turnickiego Parku Narodowego i Parku Krajobrazowego Pogórza Przemyskiego.

Spośród Jego najważniejszych dokonań w innych dziedzinach naukowych należy wymienić, że był odkrywcą wczesnośredniowiecznych osad i grodzisk w Karpatach przemyskich oraz twórcą koncepcji konstrukcji i funkcji prehistorycznych kopców z rejonu Krakowa i Przemysła,

a także autorem nowej koncepcji lokalizacji i samej nazwy Grodów Czerwieńskich.

Prof. J. Kotlarczyk jest autorem lub współautorem bez mała 200 prac naukowych, ponad 100 wygłoszonych referatów, 70 opracowań niepublikowanych i kilku patentów. Był niestrudzonym popularyzatorem swoich dokonań, w tym również w prasie, radiu i telewizji. W każdej z uprawianych dziedzin nauki wygłaszał prelekcje i odczyty, brał udział w konferencjach, spotkaniach i dyskusjach, a przede wszystkim publikował wyniki swoich badań. Był również autorem scenariusza zrealizowanego na AGH filmu dydaktycznego o pracy geologa w terenie, wykorzystywanego przez wiele lat w procesie nauczania studentów macierzystego wydziału.

Działalność naukowa Prof. Janusza Kolarczyka została doceniona; tytuł profesora uzyskał w 1980 r., w 1991 r. został członkiem korespondentem Polskiej Akademii Nauk, a w 2007 r. jej członkiem rzeczywistym; był również od 2003 r. krajowym członkiem czynnym Wydziału IV Przyrodniczego Polskiej Akademii Umiejętności, a także twórcą i Przewodniczącym Komisji Geoinformatyki tej akademii.

W swoim dorobku w kształceniu młodszej kadry naukowej Profesor J. Kotlarczyk zgromadził 8 doktorów nauk technicznych i nauk o Ziemi, z których większość obroniła rozprawę habilitacyjną i uzyskała tytuł profesora. Tak się złożyło, że był pierwszym wypromowanym przez Niego doktorem, pierwszym doktorem habilitowanym, a potem pierwszym z Jego uczniów, który uzyskał tytuł profesora w dziedzinie nauk o Ziemi.

Prof. J. Kotlarczyk był członkiem wielu rad redakcyjnych takich czasopism, jak np.: *Computer & Geosciences*, *Prace Geologiczne Oddziału PAN w Krakowie*, *Acta Geologica Polonica*, *Geoinformatica Polonica*, *Gospodarka Surowcami Mineralnymi i Energią* oraz *Studia Geologica Polonica*. Działał również w międzynarodowych organizacjach naukowych, takich jak: Carpatho-Balkan Geological Association (CBGA); International Association of Mathematical Geology; International Geostatistical Association czy European Society for Astronomy in Culture. Od 1955 r. był również członkiem Polskiego Towarzystwa Geologicznego, w którym w latach 1957–1961 był sekretarzem zarządu głównego, a w latach 1978–1985 przewodniczącym Komitetu Sekcji Geologii Matematycznej, a także członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu.

Prowadził również działalność organizacyjną – m.in. współorganizował i prowadził wycieczki XIII i XVII Kongresu CBGA, był redaktorem naczelnym przewodnika LIX Zjazdu PTG w Przemysłu w 1988 r., a także współorganizatorem ogólnopolskich sesji i konferencji naukowych dotyczących m.in. sedymentologii, zastosowań metod matematycznych i informatyki w geologii, poświęconych sedymentologii, paleontologii, a także zastosowaniom surowca diatomitowego w gospodarce.

Trudno wliczyć wszystkie zasługi Profesora dla macierzystego wydziału. To właśnie z Jego inicjatywy powstała na nim geologia matematyczna. To On był wieloletnim kierownikiem Studium Podyplomowego Zastosowań Metod Matematycznych i Informatycznych w Geologii i animatorem 20 krajowych i międzynarodowych sympozjów matematycznych na tym wydziale. To On wprowadził wykłady z zastosowań matematyki, statystyki i informatyki w geologii. To On był Twórcą specjalności dotyczącej informatyki w geologii i to On stał się wreszcie

Twórcą szkoły geologii matematycznej w Polsce, aktywnie zabiegając o rozszerzenie tej nowej dziedziny wiedzy na inne ośrodki naukowe, np. poprzez stworzenie Sekcji Geologii Matematycznej Polskiego Towarzystwa Geologicznego oraz Komisji Geoinformatyki przy Wydziale Przyrodniczym PAU, a także za sprawą powołania do życia czasopisma *Geoinformatica Polonica*.

Profesor Janusz Kotlarczyk był wielokrotnym laureatem licznych nagród, w tym m.in. trzykrotnie otrzymał Nagrodę Ministra za osiągnięcia naukowe i dydaktyczne oraz Wyróżnienie Sekretarza II Wydziału PAN, wspólnie z prof. A. Jerzmańską, za osiągnięcia naukowe. Został również uhonorowany Złotym Krzyżem Zasługi i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, odznaczony dwukrotnie Złotą Odznaką Zasłużony dla Polskiej Geologii i Złotą Odznaką za Zasługi dla Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, odznakami za zasługi dla województwa przemyskiego i rzeszowskiego, a także wielokrotnie nagrodami rektora AGH za działalność naukową i dydaktyczną.

Profesor Janusz Kotlarczyk nigdy nie zerwał kontaktów ze swoimi umiłowanymi, rodzinnymi Wadowicami.

Współpracując z Muzeum Miejskim, publikował w roczniku *Wadoviana* i prowadził ożywioną korespondencję z kolegami ze szkolnej ławy, a także z najslynniejszym wadowiczaninem – Ojcem Świętym Janem Pawłem II. Będąc już na emeryturze powrócił do swoich teatralnych zainteresowań i opisywał w publikacjach bogatą historię wadowickiego życia teatralnego z przełomu XIX i XX w.

My wszyscy, Jego asystenci i współpracownicy, staraliśmy się brać z Niego przykład, podziwiając nie tylko umiejętność pracy terenowej, ale przede wszystkim analityczny umysł, niezwykle szerokie horyzonty myślowe i rozległą wiedzę z różnych dziedzin nauki – nie tylko geologii, ale także archeologii, archeoastronomii, religioznawstwa, historii powszechnej, a przede wszystkim matematyki. Dla nas, Jego uczniów i wychowanków, Profesor Janusz Kotlarczyk był i jest nadal niedoścignionym wzorem do naśladowania. Nie mieliśmy z Nim łatwego życia, odbierając twardą szkołę, gdy wprowadzał nas w tajniki geologii Karpat. I nadal, mimo wysiłków z naszej strony, nie jesteśmy w stanie zrealizować imperatywu, aby uczeń prześcignął Mistrza.

Jacek Rajchel